

5. Стратегический план Службы финансового мониторинга Центрального банка Азербайджанской Республики по связям с общественностью : утв. приказом Службы финансового мониторинга Центрального банка Азербайджанской Республики от 22 июля 2010 г. № F-023. – Баку, 2010. – 15 с.

6. Підсумки роботи за 2011 рік. – К. : Держфінмоніторинг України, 2012. – 48 с.

7. План действий по улучшению нормативных основ по предупреждению легализации доходов, полученных преступным путем, и финансирования терроризма и основному развитию Службы финансового мониторинга. – Баку : Служба фин. мониторинга Центрального банка Азерб. Респ., 2009. – 12 с.

8. Тактический план Службы финансового мониторинга на 2010 год. – Баку : Центр. банк Азерб. Респ., 2009. – 12 с.

9. Кодекс Азербайджанской Республики об административных преступках от 11 июля 2000 г. № 906-IQ // Собрание законодательства Азербайджанской Республики. – 2000. – № 8. – Кн. 1. – Ст. 584.

10. Уголовный кодекс Азербайджанской Республики от 30 декабря 1999 г. // Собрание законодательства Азербайджанской Республики. – 2000. – № 4. – Ст. 251.

Надійшла до редколегії 18.10.2012

БУТКЕВИЧ С. А. ПРОБЛЕМНЫЕ ВОПРОСЫ РАЗВИТИЯ АНТИЛЕГАЛИЗАЦИОННОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА (ОПЫТ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ)

Рассмотрены законодательство и система органов Азербайджанской Республики, которые проводят мероприятия в сфере предупреждения легализации денежных средств и другого имущества, полученных преступным путем, и финансирования терроризма, а также ответственность за нарушение антилегализационного законодательства.

BUTKEVICH S. PROBLEM ASPECTS OF DEVELOPMENT OF ANTI-LAUNDERING LEGISLATION (EXPERIENCE OF THE AZERBAIJAN REPUBLIC)

The legislation and system of bodies of the Azerbaijan Republic which will carry out actions in sphere of the prevention of laundering of money resources and other property, received by criminal way, and financings of terrorism, and also the responsibility for infringement anti-laundering legislation are considered.

УДК 343.359.2

А. Г. ГРИЦЮК,

ад'юнкт

Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка

КВАЛІФІКАЦІЯ НЕЗАКОННОГО ВІДШКОДУВАННЯ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ, УЧИНЕНого ДЕКІЛЬКОМА ОСОБАМИ

Розглянуто кваліфікацію незаконного відшкодування податку на додану вартість, учиненого декількома особами. Зроблено висновок, що незаконне відшкодування податку на додану вартість, учинене декількома особами, слід кваліфікувати індивідуально як службове розкрадання щодо особи, котра використала своє службове становище як спосіб вилучення, і як шахрайство – щодо особи, котра для вилучення майна вдалася до обману.

Незаконне відшкодування податку на додану вартість (далі – ПДВ) є однією з найменш досліджених тем у вітчизняному кримінальному праві. Юридичні ознаки незаконного відшкодування ПДВ у спеціалізованій літературі висвітлювалися фрагментарно, деякі важливі питання, зокрема кваліфікація незаконного відшкодування ПДВ, учиненого декількома особами, потребують подальших досліджень.

Питання кримінально-правової кваліфікації злочинів, пов’язаних із незаконним відшкодуванням ПДВ, розглядалися в роботах В. М. Верен-

сова, Б. В. Волженкіна, Р. Ю. Гречкою, Н. О. Гуторовою, О. О. Дудоровою, І. А. Клепицького, С. В. Козлова, В. Р. Мойсика, Т. І. Розовської, І. Н. Соловйова, Ю. М. Сухова, В. І. Тюніна, В. П. Шеломенцева. Роботи вказаних учених є значним внеском в осмислення теоретичної та практичної проблематики боротьби із незаконним відшкодуванням ПДВ і підґрунтам для подальших досліджень.

Метою статті є дослідження кваліфікації незаконного відшкодування ПДВ, учиненого декількома особами.

Злочинами, пов'язаними з незаконним відшкодуванням ПДВ, є суспільно небезпечні діяння, що полягають у протиправному та (або) безоплатному вилученні державного майна або в протиправному уникненні матеріальних витрат і обов'язків шляхом незаконного бюджетного відшкодування, які можуть кваліфікуватися за статтями 190, 191, 192, 212, 222, 364, 364-1 і 367 Кримінального кодексу України (далі – КК).

У разі незаконного відшкодування ПДВ де-кількома особами кваліфікація їх дій здійснюється з урахуванням участі кожної з них у вчиненні злочину відповідно до положень КК та вироблених у доктрині кримінального права правил оцінки діянь, вчинених у співчасті. Норми, що передбачають відповідальність за злочини, вчинені групою осіб, як зазначає В. О. Навроцький, безпосередньо інкримінують лише тим, хто повністю або частково виконує дії, описані в диспозиції статті Особливої частини, тобто виступає як виконавець чи співвиконавець злочину [1, с. 265]. Таким чином, питання про кваліфікацію дій співучасників залежить від того, чи виконує особа повністю або частково об'єктивну сторону відповідного злочину, чи виступає як організатор, підбурювач чи пособник. Оскільки суб'єкт злочинів, передбачених статтями 191, 212, 364, 364-1, 367 КК, – спеціальний, їх виконавцем може бути особа, яка володіє ознаками відповідного суб'єкта.

Виконавцем злочинів, передбачених статтями 190, 192 КК, стосовно незаконного відшкодування ПДВ є особа (чи особи), що вчинила діяння, безпосередньо спрямовані на вилучення державного майна, та/або діяння, безпосередньо спрямовані на обман, необхідний для його вилучення. Виконавцем злочинів, що кваліфікуються за ст. 222 КК, є особа (особи), що надала завідомо неправдиву інформацію органам державної влади з метою одержання пільг щодо податків. Якщо шкоду державі у виді безпідставного повернення податку при цьому спричиняє особа, яка безпосередньо не причетна до надання органам державної влади завідомо неправдивої інформацію з метою одержання пільг щодо податків (наприклад, уже після подання підроблених документів у підприємстві змінився директор, який ужив заходів щодо стягнення з держави завідомо безпідставної бюджетної заборгованості, створеної попередником), його дії мають кваліфікуватися за статтями 192, 364-1 (364) КК.

Під час кваліфікації ситуацій, коли винна особа використовує для незаконного відшкодування ПДВ інших осіб, у тому числі спеціа-

льних суб'єктів, необхідно виходити з відомого в кримінально-правовій доктрині правила, закріпленого в ч. 2 ст. 27 КК, відповідно до якого виконавцем злочину визнається також особа, що вчинила злочин шляхом використання інших осіб, які відповідно до закону не підлягають кримінальній відповідальності за скоєне. До обставин, через які безпосередні заподіювачі шкоди не підлягають відповідальності, наукові джерела відносять причини, обумовлені статусом такої особи (неосудність, вік); її помилку в елементах, що утворюють об'єктивну сторону складу; учинення особою злочину внаслідок фізичного чи психічного примусу, під час виконання наказу чи розпорядження за наявності обставин, що виключають злочинність діяння (статті 40, 41 КК) [2, с. 337; 3, с. 260; 4, с. 96]. Цікаво, що Кримінальний кодекс Республіки Білорусь (ст. 16) цілком слушно відносить сюди й випадки використання осіб, що вчинили злочин з необережності [5]. Доповнити такою ознакою ч. 2 ст. 27 КК пропонують, зокрема, Д. П. Альошин [6] і О. О. Дудоров [7, с. 16]. У разі вчинення зазначених діянь (їх називають посереднім виконанням злочину, посередньою винуватістю [1, с. 230–231; 8, с. 226]) виконавцем вважається особа, що використала для вчинення злочину інших осіб. У контексті незаконного відшкодування ПДВ це особливо стосується реєстрації підприємств на малограмотних, психічно хворих, асоціальних осіб тощо, які під диктовку злочинців вчиняють певні дії й підписують документи, значення яких не розуміють. Якщо безпосередній виконавець злочину підлягає кримінальній відповідальності, дії особи, що керувала його поведінкою, залежно від обставин спровали кваліфікуватися як організація, пособництво або підбурювання злочину, що був учинений виконавцем (у літературі висловлюють слухні рекомендації під час кваліфікації дій співучасника, який поєднує кілька функцій, не акцентувати увагу на одній з них, а посилятися на кожну з частин ст. 27 КК, що передбачає діяльність певних видів співучасників, та відповідну статтю Особливої частини [1, с. 245]). Так само, але з посиланням на ст. 15 КК, дослідники рекомендують кваліфікувати дії особи, що ініціювала вчинення злочину особою, яка не підлягає кримінальній відповідальності, про що винна особа не знала [9, с. 94].

Особи, які безпосередньо не виконували об'єктивну сторону відповідного злочину, за яким кваліфікується незаконне відшкодування ПДВ, але: організували вчинення злочину або

керували його підготовкою чи вчиненням (об'єдували інших співучасників, координували їхню поведінку, розподіляли обов'язки, розробляли план (схему) злочину, пішукували засоби вчинення злочину, здійснювали матеріальне забезпечення злочинної діяльності, орендували приміщення, транспортні засоби, проводили інструктаж співучасників щодо виконання ними відповідних злочинних дій (бездіяльності), спрямовували зусилля інших співучасників на безпосереднє виконання діянь, що становлять об'єктивну сторону складу злочину, або на забезпечення такого виконання (діяння пособника та підбурювача), виплачували їм за вчинення відповідних дій кошти, здійснювали розвідувальні заходи, здійснювали заходи щодо нейтралізації діяльності правоохоронних органів тощо [10, с. 100–101; 11]); умовлянням, підкупом, погрозою, примусом або іншим чином схилили іншого співучасника до вчинення злочину (це, зокрема, стосується осіб, які за винагороду рекрутують у «директори» представників малозабезпечених верств населення, колишніх ув'язнених); порадами, вказівками, наданням засобів чи знарядь або усуненням перешкод сприяли вчиненню злочину іншими співучасниками чи заздалегідь обіцяли переховати злочинця, знаряддя чи засоби вчинення злочину, сліди злочину чи предмети, здобуті злочинним шляхом, придбати чи збути такі предмети або іншим чином сприяли прихованню злочину (до таких дій, наприклад, належать: створення або придбання фіктивних суб'єктів підприємницької діяльності, проведення імітаційних фінансових (господарських) операцій, підроблення первинних документів, підкуп представників державних органів, заздалегідь обіцяна легалізація коштів, отриманих злочинним шляхом, інструктаж потенційних свідків тощо), підлягають відповідальності відповідно як організатори, підбурювачі та пособники злочину, вчиненого виконавцем. Деякі з дій, учинених виконавцем і співучасниками, можуть утворювати склади окремих злочинів, які мають кваліфікуватися додатково.

Стосовно вчинення злочину групою осіб та групою осіб за попередньою змовою (що передбачає співвиконавство [10, с. 107; 12]) слід зазначити, що традиційно співвиконавство не визнається можливим за участі осіб, які не мають ознак спеціального суб'єкта, зокрема службової особи [13, с. 167–191]. «Необхідно з повною чіткістю відзначити, – писав А. Н. Трайнін, – що виконавцями посадових злочинів можуть бути тільки посадові особи» [14, с. 320]. Зазна-

чений автор припускає кваліфікацію дій різних осіб, що вчинили один злочин, залежно від ознак суб'єкта за різними статтями [14, с. 320–321]. На думку Б. В. Волженкіна, положення про те, що особа, яка не є суб'єктом злочину, спеціально зазначенім у відповідній статті КК, котра брала участь у вчиненні злочину, передбаченого цією статтею, несе кримінальну відповідальність за даний злочин лише як його організатор, підбурювач або пособник, потребує дуже поміркованого підходу й цілого ряду застережень. І теорія, і судова практика (зокрема п. 9 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи» [15]) визнають можливим інкримінувати в деяких випадках співвиконавство злочину особам, які не володіють ознаками спеціального суб'єкта, передбаченого відповідною статтею (згвалтування, розкрадання, убивство матір'ю своєї новонародженої дитини). Якщо частину сукупних дій, що утворюють об'єктивну сторону злочинів, як зазначив Б. В. Волженкін, може фактично вчинити будь-який суб'єкт, то, діючи в групі за попередньою змовою зі спеціальним суб'єктом, він стає співвиконавцем злочину [16, с. 15]. Аналогічної позиції дотримуються А. П. Козлов [17, с. 320] і П. С. Матищевський [18, с. 133–136]. Таким чином, теорія не виключає можливості кваліфікації злочину як учиненого групою осіб, у тому числі за попередньою змовою, якщо поряд зі спеціальним суб'єктом участь у вчиненні злочину брала приватна особа, яка частково виконувала об'єктивну сторону складу злочину. Так само теорія не виключає можливості кваліфікації дій співвиконавців за різними статтями кримінального закону. Одна з підстав такої кваліфікації – наявність у співучасника ознак, які впливають лише на його відповідальність (наприклад, дії організатора вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини кваліфікуються за ч. 3 ст. 27, ч. 1 або 2 ст. 115 КК, а не за ч. 3 ст. 27, ст. 117 КК [1, с. 223–226, 312]). У разі спільного незаконного вилучення службовою особою, уповноваженою приймати рішення щодо проведення відшкодування податку, державного майна в межах об'єднання з приватними особами службова особа заводіває державним майном шляхом зловживання службовим становищем, а інші особи, що фальшують підстави для відшкодування й звертаються з відповідною заявою, – шляхом шахрайства; шахрайські дії, поєднуючись із вчиненим цією службовою особою зловживанням, призводять

до спільногорезультату (приватні особи можуть довести злочин до кінця і без співучасті службовця, зокрема шляхом ретельного приховання незаконного характеру відшкодування). Дані співучасники сприяють один одному учиненню розкрадання; однак кваліфікувати їх дії як пособництво немає потреби, оскільки дії цих осіб охоплюються ознаками окремих норм, які найбільш повно їх відображають: службова особа має нести відповідальність за ст. 191 КК, а приватні – за ст. 190 КК (частиною виконуваних особами дій, що утворюють об'єктивну сторону, спільною для обох норм, є заволодіння чужим майном; відрізняється спосіб).

Таким чином, заздалегідь узгоджене вчинення злочину двома (або більше) особами, одна з яких для заволодіння державним майном зловживає службовими повноваженнями, а інша вчиняє обманні дії, якщо в поєданні це тягне протиправне безоплатне вилучення майна з державних фондів, необхідно кваліфікувати індивідуально за відповідними частинами ст. 191 КК (стосовно службовця) і ст. 190 (стосовно загального суб'єкта) як злочин, учинений за попередньою змовою групою осіб.

З урахуванням ретельної спланованості, внутрішньої узгодженості, тривалості дій, що полягають в умисному незаконному відшкоду-

ванні ПДВ, у таких справах необхідно з'ясовувати наявність ознак організованої групи та злочинної організації. Із 135 вироків у справах про незаконне відшкодування ПДВ, розміщених у Єдиному державному реєстрі судових рішень (див. аналіз: [19]), ознака вчинення злочину організованою групою інкримінована в п'яти (вироки № 4149340, 14941999, 2930544, 24506260, 24615412 за реєстром); створення злочинної організації – в одному (вирок № 9250667 за реєстром)).

Як **висновок** зазначимо, що незаконне відшкодування ПДВ декількома особами слід кваліфікувати з урахуванням участі кожного у вчиненні злочину відповідно до положень КК та вироблених у доктрині кримінального права уявлень щодо спеціального суб'єкта, співучасті, посереднього виконання тощо. Учинення злочину декількома особами, одна з яких для заволодіння державним майном зловживає службовим становищем, а інші вчиняють обманні дії, якщо в поєданні це тягне протиправне безоплатне вилучення майна з державних фондів, пропонується кваліфікувати індивідуально за відповідними частинами ст. 191 КК (стосовно службовця) і ст. 190 (стосовно загального суб'єкта) із інкримінуванням відповідних кваліфікуючих ознак.

Список використаної літератури

1. Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації : навч. посіб. / В. О. Навроцький. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 704 с.
2. Уголовное право. Общая часть : учебник / отв. ред. И. Я. Козаченко. – 4-е изд., изм. и доп. – М. : Норма, 2008. – 720 с.
3. Уголовное право. Общая часть : учебник / под ред. Л. В. Иногамовой-Хегай, А. И. Рарога, А. И. Чучаева. – Изд. 2-ое перераб. и доп. – М. : Контракт ; Инфра-М, 2008. – 560 с.
4. Кримінальний кодекс України : наук.-практ. комент. / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін. ; за заг. ред. В. В. Стасіса, В. Я. Тація. – К. : Ін ЮрЕ, 2003. – 1196 с.
5. Уголовный кодекс Республики Беларусь [Электронный ресурс] : по сост. на 20 жовт. 2012 г. – Режим доступа: <http://www.pravo.by/main.aspx?guid=3871&p0=hk9900275&p2={NRPA}>.
6. Альошин Д. П. Кримінальна відповідальність за розкрадання, вчинені у співучасті : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Альошин Дмитро Петрович. – Х., 2003. – 21 с.
7. Дудоров О. О. Проблеми кримінально-правової охорони системи оподаткування України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 / Дудоров Олександр Олексійович. – Луганськ, 2007. – 528 с.
8. Кримінальне право України : Загальна частина : підручник / М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін. ; за ред. М. І. Бажанова, В. В. Стасіса, В. Я. Тація. – 2-е вид., перероб. і допов. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 480 с.
9. Коренева А. В. теоретические основы квалификации преступлений : учеб. пособие / А. В. Коренева ; под ред. А. И. Рарога. – М. : Велби ; Проспект, 2008. – 176 с.
10. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – 9-те вид., переробл. та доповн. – К. : Юрид. думка, 2012. – 1316 с.
11. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями [Електронний ресурс] : постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 груд. 2005 р. № 13. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-05>.
12. Ярмиш Н. Проблеми кваліфікації злочинів, вчинених групою осіб за попередньою змовою [Електронний ресурс] / Наталія Ярмиш // Вісник академії прокуратури. – 2010. – № 4. – С. 53–58. – Режим доступу: http://www.nbuu.gov.ua/portal/soc_gum/Vnapu/2010_4/10Yarmi.pdf.
13. Семернєва Н. К. Квалифікація преступлений (части Общая и Особенная) : науч.-практ. пособие / Н. К. Семернєва. – М. : Проспект ; Екатеринбург : Урал. гос. юрид. акад., 2011. – 296 с.

14. Трайнин А. Н. Избранные труды / А. Н. Трайнин ; сост., вступ. ст. Н. Ф. Кузнецовой. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2004. – 898 с.
15. Про судову практику у справах про злочини проти статової свободи та статової недоторканості особи [Електронний ресурс] : постанова Пленуму Верховного Суду України від 30 трав. 2008 р. № 5. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-08/ed20080530>.
16. Волженкин Б. В. Некоторые проблемы соучастия в преступлениях, совершаемых специальным субъектом / Б. В. Волженкин // Уголовное право. – 2000. – № 1. – С. 12–16.
17. Козлов А. П. Соучастие: традиции и реальность / А. П. Козлов. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2001. – 362 с.
18. Матышевский П. С. Преступления против собственности и смежные с ними преступления / П. С. Матышевский. – Киев : Юринком, 1996. – 240 с.
19. Аналіз вироків у справах про злочини, пов’язані з незаконним відшкодуванням ПДВ, Україна, 2007 – 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://a-g-grytsyuk.narod2.ru/news/?news=1>.

Надійшла до редколегії 07.12.2012

ГРИЦЮК А. Г. КВАЛИФІКАЦІЯ НЕЗАКОННОГО ВОЗМЕЩЕННЯ НАЛОГА НА ДОБАВЛЕННУЮ СТОІМОСТЬ, СОВЕРШЕННОГО НЕСКОЛЬКИМИ ЛІЦАМИ

Рассмотрена квалификация незаконного возмещения налога на добавленную стоимость, совершенного несколькими лицами. Сделан вывод, что незаконное возмещение налога на добавленную стоимость, совершенное несколькими лицами, следует квалифицировать индивидуально как должностное хищение в отношении лица, использовавшего свое служебное положение как способ изъятия, и мошенничество – в отношении лица, которое для изъятия имущества прибегло к обману.

GRYTSYUK A. QUALIFICATION OF THE ILLEGAL VALUE ADDED TAX REFUNDS COMMITTED BY SEVERAL PERSONS

The qualification of the illegal value added tax refund committed by several persons is considered. It is concluded that the illegal value added tax refund committed by several persons must be qualified differentially as an official embezzlement in relation to a person who used his (her) position as a way of seizure, and as a swindling – in relation to a person who has resorted to fraud for seizing the property.

УДК 343.13

А. В. ДАНИЛЕНКО,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального процесу
факультету з підготовки слідчих
Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРИРОДА ТА ПРИЗНАЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ФУНКЦІЙ

Розглянуто сутність кримінально-процесуальних функцій. Досліджено призначення інституту функцій кримінального процесу та виділено два його аспекти – гносеологічний та службовий.

Право, поєднуючи в собі два аспекти – статичний (встановлення правових норм) та динамічний (реалізація правових норм), виступає загальним регулятором суспільних відносин, при цьому сутність та його соціальне призначення виявляється насамперед у функціях, які воно виконує. Тому про функції права говорять як про єдність двох моментів: призначення права в суспільстві та його вплив на суспільні відносини.

Кримінально-процесуальні функції також утілюють у собі два зазначених аспекти. Проте,

як і кожне індивідуально-визначене явище, функції кримінально-процесуального права відрізняються від функцій інших галузей права сукупністю специфічних властивостей, притаманних лише їм. Слід відзначити, що не всі вказані властивості однакові за своїм значенням. Так, одні властивості втілюють суттєві ознаки кримінально-процесуальних функцій та характеризують їх внутрішню структуру, закономірності виникнення та реалізації, інші ж – характеризують лише очевидні, несуттєві ознаки. Саме перша група властивостей, тобто суттєві властивості,